

Калі першая палова XX ст. у БССР характарызувалася панаваннем у навуцы і заканадаўстве сацыялагічнай школы крымінальнага права, то пасляваенная прававая школа па сутнасці ўжо з'яўлялася класічнай. У гэты перыяд вынікам значных навуковых даследаванняў, спалучаным з палітычнай воляй заканатворцы, стала гуманізацыя і дэмакратызацыя савецкага крымінальнага заканадаўства.

У 1970–1980-я гг. крымінальна-прававыя даследаванні ажыццяўляліся Л. В. Багрый-Шахматавым, які вывучаў праблемы крымінальнай адказнасці і пакарання («Уголовная ответственность и наказание» – 1976), Ю. В. Калініным, В. А. Шкурко, якія крытыкавалі буржуазнае крымінальнае заканадаўства з пазіцый марксізму-ленінізму («Реакционная сущность буржуазного уголовного законодательства: (Общегуголовные преступления)» – 1974), І. С. Цішкевічам, які працягваў даследаваць маёмасныя злачынствы («Уголовная ответственность за посягательства на социалистическую собственность» – 1984), П. А. Дубаўцом, даследаваўшым праблемы злачыннасці («Уголовно-правовые меры борьбы против пьянства и алкоголизма: материал в помощь лектору» – 1973) і інш.

Такім чынам, нягледзячы на панаванне ў савецкай навуцы камуністычнай ідэалогіі, у другой палове XX ст. адбылося аднаўленне беларускай навуковай школы крымінальнага права, якая набыла класічныя рысы і аказала станоўчы ўплыў на развіццё заканадаўства.

РЭГЛАМЕНТАЦЫЯ ПРЫСВАЕННЯ АБО ПАШКОДЖАННЯ ЧУЖОЙ МАЁМАСЦІ Ў ЗАКАНАДАЎСТВЕ ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА XV–XVI стст.

І. А. Доўнар, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

Заканадаўца Вялікага Княства Літоўскага, абараняючы права ўласнасці, значную ўвагу надаваў такім складам злачынства, як прысвойванне або пашкоджанне чужой маёмасці, ці незаконнае карыстанне ёю.

Упершыню ў Судзебніку 1468 г. адным з артыкулаў прадугледжвалася за прысваенне чужой маёмасці пакаранне па аналогіі як за крадзеж. Улічваючы, што за крадзеж маёмасці на суму звыш трыццаці грошаў рэгламентавалася смяротнае пакаранне, то вынікала, што такое пакаранне павінна было прымяняцца па аналогіі і за прысваенне маёмасці на адпаведную суму.

Так, у статутным заканадаўстве Вялікага Княства Літоўскага (Статуты ВКЛ 1529, 1566, 1588 гг.) рэгламентуецца ўжо некалькі выпадкаў наўмыснага прысваення чужой маёмасці:

а) утрыманне больш за тры дні прыблуднай жывёлы (Статут 1529, раздз. XIII, арт. 24; Статут 1566, раздз. XIV, арт. 24; Статут 1588, раздз. XIV, арт. 25);

б) прысваенне з карыслівай мэтай рэчаў, страчаных пад час пажару або паводкі (Статут 1566, раздз. XIV, арт. 27; Статут 1588, раздз. XIV, арт. 28).

Такія склады правапарушэнняў разглядаліся ў той час як злачынныя дзеянні, хоць караліся часцей за ўсё штрафамі.

У сувязі з недастатковасцю тэарэтычнай распрацаванасці крымінальнага закону і адсутнасцю агульнай формулы дадзеных відаў злачынстваў, заканадаўцу прыходзілася дэтальна апісваць аб'ектыўны бок кожнага складу супрацьпраўнага дзеяння, спрабуючы ахапіць усе магчымыя выпадкі гэтых дзеянняў, што ў рэшце рэшт прыводзіла да блытаніны, неакрэсленасці ў адносінах сістэмы і відаў злачынстваў.

Аб гэтым жа гавораць і пакаранні. У асноўным пакараннямі за гэтыя злачынныя дзеянні з'яўляліся грашовыя штрафы, якія фактычна часцей за ўсё выступалі кампенсацияй за панесеныя страты.

Заканадаўца толькі асобна вылучае пашкоджанне (знішчэнне) чужой маёмасці шляхам падпалу. Прычым, калі Статут 1566 г. прадпісвае пакаранне смерцю нават за падпал лесу, то Статут 1588 г. абмяжоўвае спажыванне прычыненай шкоды ў выпадку наўмыснага падпалу і зусім вызваляе ад адказнасці пры неасцярожным яго ўчыненні (раздз. X, арт. 17). Наўмысны ж падпал вылікаўся за двара, замка, горада заканадаўца не адносіць да дзяржаўных злачынстваў і прызнае яго цяжкім толькі «за доводам слушным правым», пасля чаго злачынца караўся кваліфікаванай смерцю – «маець быти сам огнем спален» (раздз. XI, арт. 18).

Дастаткова памяркоўна заканадаўца ставіўся да прысваення маёмасці залогодавальніка залогатрымальнікам, калі адначасова зніклі і ўласныя рэчы апошняга (раздз. VII, арт. 30). Як правіла, у такім выпадку залогатрымальнік не адказваў за прапажу рэчаў. Аднак патрабавалася, каб ён прысягнуў на судзе, што сам не скарыстаў гэтых рэчаў і «ко попытку своему ничего не обернул». У тым жа выпадку, калі ўласныя рэчы залогатрымальніка не згарэлі або не былі пакрадзены, апошні абавязаны быў вярнуць рэчы залогодавальніку, або заплаціць за іх кошт.

У адрозненне ад Статута 1566 г. (раздз. VII, арт. 22), Статут 1588 г. патрабаваў пісьмовага афармлення дагавору зберажэння маёмасці і абавязкова ў прысутнасці сведак. Акрамя таго, уведзілася новае палажэнне аб вызваленні ад адказнасці на выпадак невыканання пісьмовай формы дагавору. Аднак пры гэтым патрабавалася прынясенне ў судзе прысягі аб тым, што ніякія рэчы на захаванне ён не атрымліваў і дагавор зберажэння маёмасці не заключаўся.